

Nr 295.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande av ytterligare medel för utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.; given Stockholms slott den 21 maj 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Herman Eriksson.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 maj 1943.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och folkhushållningsdepartementen anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Eriksson, fråga om anvisande av ytterligare medel för utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar vid Adak i Malå socken av Västerbottens län m. m. samt anför därvid följande.

Enligt det den 30 december 1940 mellan kommerskollegium för Kungl. Maj:t och kronan samt Bolidens gruvaktiebolag ingångna s. k. legodrifts-avtalet har bolaget åtagit sig att intill utgången av år 1945 för statens räkning bearbeta staten tillhöriga inmutare- och jordägareandelar i vissa utmål inom Bjurforsfältet i Norsjö socken, Adakfältet i Malå socken och Rävliidenfältet i

Lycksele socken, allt i Västerbottens län. Avtalet innebär bland annat följande.

Bolaget skall för statens räkning ombesörja driften vid gruvorna med skyldighet för bolaget att till statsverket redovisa det överskott, som uppkommer å verksamheten, sedan bolaget tillgodoräknat sig ersättning enligt vissa grunder. Bolaget åtager sig att på statens bekostnad dels utföra erforderliga anläggningar för malmbrytningen vid gruvorna, dels omhändertaga malmens brytning, transport och anrikning. Behövlig krossning och anrikning skall i den utsträckning, som befines möjlig och lämplig, ske i bolagets anrikningsverk. Därest komplettering av maskinutrustning, anordningar och byggnader erfordras härför, skall staten bestrida hälften av sålunda uppkommande kostnader. För den krossning och anrikning, som sker i bolagets kross- och anrikningsverk, skall legodriften debiteras driftskostnaderna och så stor andel i dessa kross- och anrikningsverks förvaltningskostnader, fastighets-skatter och amorteringar, som motsvarar förhållandet mellan mängden i dessa verk behandlat rågods från ifrågavarande gruvor och den i samma verk totalt behandlade rågodsmängden.

Till fullgörande av den statsverket enligt avtalet åliggande skyldigheten att tillhandahålla bolaget medel för skilda ändamål anvisade 1940 års urtima riksdag (prop. nr 77; r. skr. nr 96) å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 under Kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor till Anläggningar för utnyttjande av vissa staten tillhöriga malmfyndigheter m. m. Genom beslut den 30 december 1940 ställde Kungl. Maj:t anslaget till kommerskollegii förfogande att användas för därmed avsett ändamål enligt de bestämmelser Kungl. Maj:t efter förslag av kollegium meddelade. Den 24 januari och den 9 april 1941 meddelade Kungl. Maj:t beslut angående användningen av anslaget. Därvid avsågs till anläggningar och anskaffningar vid Adak 300,000 kronor samt till komplettering av bolagets anrikningsverk vid Kristineberg för att möjliggöra anrikning jämväl av malmen från Rävlieden och Adak 98,000 kronor, utgörande kronans andel i kostnaderna härför enligt avtalet. Erinras må i detta sammanhang, att det vid legodriftsavtalets ingående förutsattes att endast en mindre del av den till omkring 750,000 ton beräknade tillgängliga kvantiteten kopparmalm vid Adak skulle utbrytas under tiden till utgången av år 1943 samt att malmen skulle fraktas med lastautomobil till Kristineberg och anrikas där, åtminstone till dess efter närmare utredning ett anrikningsverk eventuellt kunde komma att uppföras vid Adak.

Sedan dylik utredning verkställdes, hemställde kommerskollegium i skrivelse den 29 januari 1942 om anvisande av 3,500,000 kronor för utbyggnad av gruvanläggningarna vid Adak. I skrivelsen framhöll kollegium, bland annat, att malmtillgången vid Adak konstaterats vara tillräckligt stor för att uppförandet av ett anrikningsverk därstädes med en avverkningsförmåga av 50,000 ton rågods per år skulle kunna tillrådas samt att med tanke på de ännu ofullständigt undersökta fyndigheterna i omgivningen verket borde planeras så, att dess kapacitet kunde fördubblas utan alltför stora kostnader. Enligt en av bolaget uppgjord beräkning skulle en dylik utbyggnad av an-

läggningarna vid Adak draga en kostnad av 3,415,000 kronor, varav 415,000 kronor till industriella anläggningar, 345,000 kronor till bostäder, 950,000 kronor till maskiner och inventarier, 209,000 kronor till tillredningar i dagen, 642,000 kronor till tillredningar under jord, 365,000 kronor till ofördelade kostnader under byggnadstiden och 439,000 kronor till utjämning och oförutsett, utgörande 15 procent av i det föregående nämnda belopp, samt 50,000 kronor till utökning av bolaget tillhöriga centrala anläggningar i Boliden, utgörande statens andel i kostnaderna härför enligt legodriftsavtalet. Kollegium framhöll vidare, att kostnadsberäkningen visserligen icke grundats på någon i detalj utformad plan eller uppgjorda ritningar men att den dock finge anses giva en tämligen fullständig uppgift om de belopp, som erfordrades för att Adakgruvan skulle kunna iordningställas för drift på längre sikt. Med hänsyn till de talrika osäkra faktorerna borde emellertid beloppet avrundas uppåt till åtminstone 3,500,000 kronor, varav 500,000 kronor borde vara tillgängliga redan under då löpande budgetår. Tiden för anläggningarnas och tillredningarnas utförande hade beräknats till två år under förutsättning av tillfredsställande tider för maskinleveranserna.

Efter det tillstyrkande utlåtanden över kommerskollegii framställning avgivits av Sveriges geologiska undersökning, statens industrikommission och 1938 års gruvsakkunniga, anmälde jag ärendet i statsrådet den 27 februari 1942 och anförde därvid följande.

Av den lämnade redogörelsen framgår att det mellan kronan och Bolidens gruvaktiebolag ingångna legodriftsavtalet för Adakutmålets vidkommande förutsätter allenast en jämförelsevis mindre produktion malm under två år. Brytningen avser endast uttagande av den närmast dagen befintliga malmen, varför anordningarna för brytningen utförts mycket enkla och endast med tanke på denna brytning. Anrikningen av den brutna malmen sker i bolagets anrikningsverk vid Kristineberg, dit rågodset fraktas med lastautomobil.

Vid den tidigare behandlingen av spörsmålet om säkerställande av landets kopparförsörjning ansågs frågan om uppförande av ett anrikningsverk vid Adak böra upptagas till prövning först i ett senare sammanhang. Den förändring på transportväsendets område, som nuvarande krisläge medfört, och det ansträngda läget i fråga om kopparförsörjningen ha emellertid aktualiserat denna fråga tidigare än beräknat. Av industrikommissionens utlåtande framgår att genom en utbyggnad av Adak den årliga koppartillgången skulle ökas såväl direkt som indirekt.

Enligt industrikommissionens beräkningar skulle kostnaderna för ett anrikningsförfarande vid Adak under angivna förutsättningar kunna beräknas utgöra 11 kronor 37 öre per ton rågods, inklusive kapitalkostnad och kostnad för viss transport av sligen. Nuvarande transport- och rena driftskostnader för anrikningen vid Kristineberg synas kunna beräknas till omkring 16 kronor 50 öre per ton rågods. Såsom industrikommissionen anför, skulle kostnaden för ett anrikningsförfarande vid Adak ytterligare minskas för det fall att även annan tillgänglig malm anrikas vid Adak. Den minskning av anrikningskostnaderna, som vinnes genom att förlägga anrikningsförfarandet till Adak, hänför sig helt till transportkostnaderna, medan driftskostnaden beräknas bli något ökad.

Under nuvarande förhållanden skulle sålunda anrikning vid Adak bli ekonomiskt gynnsam. Hur det ekonomiska utfallet av driften vid Adak kan

komma att ställa sig, när tillförseln av koppar utifrån ånyo blir fri, kan för närvarande svårigen bedömas. I betraktande av den utomordentliga betydelsen av att kopparförsörjningen under rådande förhållanden såvitt möjligt hålles uppe, torde dock ovissheten beträffande de framtida ekonomiska konsekvenserna icke få tillmätas avgörande betydelse.

Jag delar således den uppfattningen, som kommit till uttryck hos de i ärendet hörda myndigheterna, att en utbyggnad av anläggningarna vid Adak bör komma till stånd på sätt kommerskollegium föreslagit. Mot de preliminära kostnadsberäkningarna, slutande å ett avrundat belopp av 3,500,000 kronor, synes ej vara något att erinra. Med hänsyn till angelägenheten av att utbyggnaden snarast möjligt påbörjas, torde, såsom kommerskollegium föreslagit, 500,000 kronor av det föreslagna beloppet böra upptagas å tilläggsstat till den löpande riksstaten och återstoden upptagas på riksstaten för nästa budgetår.

På hemställan av mig beslöt därefter Kungl. Maj:t att i proposition, nr 119, föreslå riksdagen att till Utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m. under kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, anvisa dels å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 ett reservationsanslag av 500,000 kronor, dels ock för budgetåret 1942/43 ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor. Riksdagen biföll propositionen (r. skr. nr 253). Genom beslut den 5 juni 1942 föreskrev Kungl. Maj:t, att ifrågavarande båda anslag skulle av kommerskollegium disponeras enligt de bestämmelser Kungl. Maj:t efter förslag av kollegium meddelade. Genom särskilda beslut den 23 oktober 1942 och den 12 mars 1943 har Kungl. Maj:t sedermera, efter framställningar av kollegium, medgivit att av förenämnda medel finge användas respektive högst 300,000 kronor för viss ortdrivning och diamantbörning samt övriga erforderliga förarbeten och högst 550,000 kronor för fortsatta anläggnings- och tillredningsarbeten m. m. vid Adak.

I skrivelse den 10 april 1943 har nu *kommerskollegium* hemställt dels om anvisande av ytterligare 5,400,000 kronor för utbyggnad av Adakgruvan i Malå socken och den i samma socken belägna Lindsköldsgruvan, dels ock om bemyndigande för kollegium att med Bolidens gruvaktiebolag träffa viss tilläggsöverenskommelse till legodriftsavtalet.

Med hänsyn till ärendets natur får jag i vissa delar hänvisa till handlingarna i ärendet, vilka skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

I sin skrivelse framhåller kollegium till en början, att den ursprungliga kostnadsberäkningen, som låg till grund för anslagsäskandet till 1942 års riksdag och som var uppgjord under senare hälften av 1941, endast avsåg utbyggnad av Adakgruvan för 50,000 tons brytning per år jämte anrikning på platsen. Beräkningen hade delvis gjorts endast uppskattningsvis, emedan tillräcklig tid då ej stått till förfogande för utarbetande av fullständiga planer. Vid den numera slutförda detaljerade planläggningen — vilken efter anmodan av kollegium utarbetats av Bolidens gruvaktiebolag i enlighet med visst stadgande i legodriftsavtalet — hade utöver de tidigare upptagna objekten ytterligare en del sådana befunnits erforderliga, bland annat mark för bostäder och för upplag av avfall. Därjämte hade de vid den tidigare gjorda

beräkningen antagna kostnaderna visat sig vara för låga, sedan bindande anbud numera inkommit. Detta gjorde, att redan anvisade medel icke räckte till att färdigställa anläggningen i avsedd omfattning. Därjämte hade under den mellanliggande tiden undersökningen av den närbelägna Lindsköldsmalmen givit så goda resultat, att den därstädes kända malmen beräknades utgöra ungefär dubbla kvantiteten av den i Adakgruvan påvisade malmen. Det hade i anledning därav ifrågasatts att omedelbart utbygga även Lindsköldsgruvan för industriell drift och inrätta anrikningsverket för bearbetande av 50,000 ton från vardera gruvan eller tillhopa 100,000 ton årligen.

I anslutning härtill har kommerskollegium framlagt tre alternativ för utbyggnaden:

I. Fullständig utbyggnad av Adakgruvan med anrikningsverk och övriga daganläggningar utförda på sådant sätt, att de med viss komplettering av byggnader och maskinutrustning kunna vara tillräckliga även för Lindsköldsmalmens behandling.

II. Fullständig utbyggnad av Adakgruvan med byggnader för anrikningsverk och övriga daganläggningar tillräckligt stora att medgiva bearbetning av Lindsköldsmalmen endast med komplettering av maskinutrustningen.

III. Samtidig fullständig utbyggnad av både Adak- och Lindsköldsgruvorna.

Anläggningskostnaderna enligt de olika alternativen ha av kollegium beräknats på sätt framgår av följande tabell.

Kostnadsberäkning.

	Alt. I	Alt. II	Alt. III
Jordfastigheter	98,000	98,000	98,000
Industriella anläggningar i dagen.....	921,800	921,800	1,094,800
Bostäder	492,500	492,500	751,500
Maskiner och inventarier	1,389,400	1,701,200	2,481,500
Tillredningar i dagen	448,000	448,000	558,900
» under jord	748,500	822,000	1,616,000
Ofördelade kostnader under utbyggnadstiden	718,000	718,000	1,100,000
Utökning av centrala anläggningar i Boliden	50,000	50,000	75,000
	4,866,200	5,251,500	7,775,700
Utjämning och oförutsett c:a 15 procent.....	733,800	748,500	1,124,300
Summa kronor	5,600,000	6,000,000	8,900,000

Kollegium, som uppskattat utvinningen för kronans räkning ur 50,000 ton Adak-malm till 1,200 ton koppar och ur 50,000 ton Lindskölds-malm till 1,260 ton koppar, har i anslutning härtill framhållit, att kapitalinvesteringen per ton årlig kopparproduktion enligt de tre alternativen alltså skulle bli respektive cirka 4,700, 5,000 och 3,700 kronor. Kollegium har tillika uppgivit avsikten vara, att efter anrikning i Adak sligen skulle per bil fraktas 36 km till Slagnäs station och därifrån per järnväg till Rönnskär.

Vad angår kostnaderna för malmens brytning och behandling fram till färdig metall har kollegium åberopat en kalkyl, varav framgår att dessa

kostnader per ton utvunnen koppar beräknats utgöra i runda tal enligt alternativ I 1,530 kronor, enligt alternativ II 1,527 kronor och enligt alternativ III 1,309 kronor. I kalkylen hava anläggningskostnaderna beräknats vara slutamorterade enligt alternativen I och II efter 14 år och enligt alternativ III efter 20 år, varjämte räknats med en årlig räntekostnad av 3.5 procent på i medeltal halva anläggningskapitalet.

Kollegium framhåller, att vid i kalkylen antagna driftskostnader och ett beräknat kopparpris av 1,540 kronor per ton, vilket pris dock med hänsyn till viss bestämmelse i legodriftsavtalet borde minskas med 7 procent till 1,432 kronor 20 öre per ton, varken alternativ I eller alternativ II medgåve full amortering av anläggningen, under det att alternativ III utöver förräntning av kapitalet och amortering beräknades lämna en förhållandevis god vinst. Kalkylen innehöller emellertid flera osäkra faktorer, varav särskilt kopparpriset borde framhållas. Det syntes därför icke vara berättigat att utan vidare undersökning påstå, att alternativ III vore det enda som borde komma i fråga. Om nämligen kopparpriset hastigt skulle falla t. ex. till 800 à 900 kronor per ton, skulle inkomsterna sannolikt icke täcka ens driftsutgifterna och det stora anläggningskapitalet varken kunna förräntas eller amorteras.

Upptagandet av driften vid kronans kopparfyndigheter enligt legodriftsavtalet, säger kommerskollegium vidare, föranleddes emellertid av nödvändigheten att inom landet såvitt möjligt framställa den koppar, som erfordrades för tillgodoseende av Sveriges oundgängliga behov. Motsvarande synpunkter torde även böra beaktas vid avgörandet av nu förevarande fråga. Kollegium anför härutinnan bland annat följande.

Från Bolidenbolagets sida har under hand uppgivits, att den nuvarande produktionen av kopparmalm i bolagets gruvor innebär en icke önskvärd forcering av brytningen därstädes, och att denna tämligen snart måste komma att sjunka av rent tekniska orsaker.

För statsgruvornas vidkommande måste konstateras, att det icke lyckats att under år 1942 till fullo uppfylla det uppställda programmet, att någon nämnvärd malmproduktion i Adak icke kan påräknas under tiden för utförande av anrikningsverket och för utförande av tillredningsarbeten i gruvan samt att malmproduktionen i Bjurfors har beräknats kunna uppehållas endast till och med år 1944 på grund av att den kända kopparmalmen då skulle vara utbruten.

Om behov anses föreligga att även efter år 1944 täcka landets behov av koppar genom inhemsk produktion, måste alternativ III för utbyggnad av Adak- och Lindsköldsgruvorna obetingat förordas.

Under angivna förutsättning anser kollegium, att det för nämnda alternativ uppgjorda programmet för utbyggnad av gruvorna bör fastställas att i huvudsak lända till efterrättelse vid arbetenas utförande.

Skulle emellertid ett upprätthållande av kopparproduktionen i ungefärligen nuvarande omfattning efter 1944 års utgång icke anses erforderligt, synes det kunna tagas under övervägande att genomföra alternativ I, varigenom de redan påbörjade arbetena vid Adak fullföljas i den omfattning, som avsågs i 1941 års plan. Skillnaden i årlig kopparproduktion mellan alternativen III och I utgör cirka 1.260 ton. För ett genomförande av alternativ I

skulle med hänsyn till de nya omständigheter, som tillkommit sedan 1941 års plan uppgjordes, erfordras ett ytterligare anslag, utöver tidigare anvisade, av 2.100.000 kronor.

I sammanhang med frågan om utbyggnaden vid Adak anser sig kollegium även böra upptaga frågan om tillgodogörande av de båda s. k. Karlssonmalmerna, belägna 600—800 meter ostnordost om Adakgruvan. Av dessa är »Karlssons västra malm» så liten och håller så låg halt, att det icke anses lönande att söka tillgodogöra densamma, varemot »Karlssons östra malm» enligt hittills verkställda undersökningar skulle innehålla omkring 15,000 ton malm med något över 1,000 ton koppar. Denna malm bör nu brytas för utfyllande av den brist, som uppkommer genom bortfallande av malmproduktionen i Adak under utbyggnadstiden, samt i synnerhet av den anledningen att det område, där malmen är belägen, kommer att behöva tagas i anspråk för upplag av avfall från det blivande anrikningsverket. Innan marken kan tagas i anspråk för angivet ändamål måste nämligen malmen vara utbruten. Huruvida den här brutna malmen skall fraktas till Kristineberg för att anrikas därstädes eller om den kan lagras vid Adaks anrikningsverk för anrikning på platsen torde få bli beroende på hur kopparsituationen utvecklar sig.

Kollegium framhåller slutligen, att för utförande av de ifrågasatta arbetena inom Lindskölds- och Karlssonmalmerna erfordrades mindre tillägg till legodriftsavtalet. Kollegium hemställer om bemyndigande att träffa härför erforderlig tilläggsöverenskommelse med Bolidens gruvaktiebolag.

Över kommerskollegii framställning har *statens industrikommission* den 17 maj 1943 avgivit infordrat utlåtande. Kommissionen, som tillstyrker framställningen, har till en början meddelat vissa uppgifter angående den beräknade lagerhållningen, produktionen och förbrukningen av koppar inom landet under åren 1943—1945. Dessa beräkningar, vilka uppgjorts utan hänsynstagande till en eventuell malmfångst i Adak- och Lindsköldsgruvorna, utvisa en fortgående nedgång i lagerhållningen. För att förhindra en dylik utveckling måste, framhåller kommissionen, åtgärder vidtagas i avsikt att minska konsumtionen eller att öka produktionen. Härom anför kommissionen vidare bland annat följande.

En sänkning av konsumtionen av koppar under nuvarande nivå måste innebära en skärpning av restriktionerna för användning av koppar. Därvid torde en minskning av koppartilldelningen bland annat för elektrifiering av jordbruksfastigheter och för installation av varmvattenrör i bostadsfastigheter vara ofrånkomlig, varjämte vissa aktuella järnvägselektrifieringsprojekt måste ställas på framtiden. Då en sådan utveckling ur det samlade folkhushällets synpunkt måste betraktas såsom icke önskvärd, föreligga enligt kommissionens mening mycket starka skäl för att i möjlig mån upprätthålla nuvarande förbrukningsnivå genom åtgärder, som syfta till en ökning av kopparproduktionen. För detta ändamål måste nya fyndigheter beläggas med arbete.

Såvitt kommissionen kunnat bedöma, erbjuder sig, förutom Adakgruvan, om vars utbyggnad riksdagen tidigare fattat beslut, såsom nytt brytningsobjekt i första hand den fyndighet, vars bearbetning kommerskollegium i förevarande framställning ifrågasatt, nämligen Lindsköldsmalmen, samt såsom fyllnadsobjekt, innan produktionen vid de nämnda fyndigheterna hunnit nå erforderlig omfattning, den s. k. Karlssons östra malm. Enligt vad kommis-

sionen under hand erfarit, delas denna uppfattning jämväl av Bolidens gruv-aktiebolag.

För utbyggnad av Adakgruvan har riksdagen anvisat sammanlagt 3,500,000 kronor, vilka medel, enligt vad kommerskollegium upplyst, dock icke räcka till att färdigställa anläggningen i avsedd omfattning. För ändamålet skulle erfordras ytterligare 2,100,000 kronor. I fråga om denna utbyggnad framhöll kommissionen i utlåtande den 18 februari 1942, att det i dåvarande läge syntes synnerligen ovisst, om kopparförsörjningen inom den tidrymd av två år, som ifrågasvarande utbyggnad beräknades kräva, komme att undergå någon väsentlig förbättring genom importens återupptagande. Med hänsyn härtill bjöde försiktigheten, att åtgärder i tid vidtoges till förhindrande av en plötslig nedgång i den inhemska kopparproduktionen vid utgången av den tvåårsperiod, för vilken kommissionen upprättat plan med avseende å kopparförsörjningen. En sådan nedgång komme att inträffa, sedan dagmalmen i Adak utbrutits, såvida ej tillredningar och nybyggnader för fortsatt malmbrytning inom fältet påbörjades inom en nära framtid.

De skäl kommissionen anfört för Adakfältets utbyggnad äga fortfarande giltighet. Kommissionen anser det följaktligen ställt utom diskussion att denna utbyggnad fullföljes, oaktat kostnaderna för densamma väsentligt komma att överstiga de ursprungligen beräknade.

I nu föreliggande framställning har kommerskollegium upptagit jämväl frågan om utbyggnad av den s. k. Lindsköldsmalmen nära Adak, vilken malmnumera blivit närmare undersökt och därvid visat sig sannolikt både större och rikare än Adakmalmen. Det har i anledning härav ifrågasatts att omedelbart utbygga även Lindsköldsmalmen för industriell drift och att inrätta anrikningsverket vid Adak för bearbetning av 100,000 ton rågods årligen, därav 50,000 ton från Adak och 50,000 ton från Lindsköldsmalmen. Kommerskollegium har på grund härav framlagt tre alternativ för utbyggnaden.

Kommissionen, vilken såsom sin mening uttalat, att ett avgörande borde träffas mellan alternativen II och III, har verkställt en närmare undersökning av räntabiliteten hos anläggningarna enligt dessa alternativ samt häruinnan anfört bland annat följande.

Med hänsyn till kopparprisets stora växlingar är det givetvis mycket svårt att bedöma räntabiliteten för de ifrågasatta anläggningarna. De lägsta noteringarna, vilka rådde i början av 1930-talet, hava utgjort omkring 35 pund sterling, eller omkring 630 kronor, per ton. Noteringar om 70 à 80 pund och högre hava emellertid förekommit vid upprepade tillfällen under de senaste decennierna, oavsett tiden för det första världskriget, då kopparpriset var ännu mycket högre. Räntabiliteten hos en kopparmalmsfyndighet bör emellertid icke baseras på de lägsta förekommande metallnoteringarna utan på en viss normalnotering. Kommissionens beräkningar äro baserade *dels* på det nu rådande kopparpriset i Sverige 1,540 kronor per ton, varav enligt gällande legodriftsavtal staten för koppar ur egna fyndigheter äger tillgodoräkna sig 93 % eller 1,432 kronor 20 öre, *dels* på den av kommerskollegium anförda noteringen 800 kronor per ton.

Av kommissionens driftskostnadskalkyler, vilka äro grundade å såväl nuvarande som 1939 års prisnivå, framgår bland annat följande.

Alternativ II.

Driftskostnaderna efter 1939 års prisnivå kunna beräknas täckta vid ett kopparpris av 855 kronor per ton. Skall det investerade kapitalet återvinnas under en tid av 14 år, erfordras ett kopparpris av 1,208 kronor per ton, och

skall därjämte förräntning (efter 3.5 %) av kapitalet erhållas, erfordras ett kopparpris av 1,300 kronor per ton.

Alternativ III.

Driftskostnaderna efter 1939 års prisnivå kunna beräknas täckta vid ett kopparpris av 840 kronor per ton. Skall det investerade kapitalet återvinnas under en tid av 20 år, erfordras ett kopparpris av 1,020 kronor per ton, och skall därjämte förräntning (efter 3.5 %) av kapitalet erhållas, erfordras ett kopparpris av 1,084 kronor per ton.

Det kunde sålunda sägas, fortsätter kommissionen, att ifrågavarande malmfyndigheter icke vore brytvärda vid det genomsnittspris på koppar, 800 kronor per ton, från vilket man vid en räntabilitetskalkyl syntes böra utgå. En utbyggnad av fyndigheterna skulle följaktligen betyda, att statsverket iklädde sig en avsevärd ekonomisk risk, som bleve större, ju förr normala handels- och prisförhållanden inträdde. Med hänsyn härtill vore det av stort intresse att utröna vid vilken tidpunkt de båda alternativen II och III kunde beräknas vara ur risksynpunkt likställda. Kommissionen, som verkställt en sådan beräkning, anför härom bland annat följande.

Vid oförändrade prisetförhållanden (1943 års nivå) återstår att amortera av anläggningskapitalet:

Efter	Alt. II	Alt. III
1 år	5.8 milj. kr.	8.3 milj. kr.
3 »	5.3 » »	7.0 » »
5 »	4.9 » »	5.7 » »
6 »	4.6 » »	5.0 » »
7 »	4.4 » »	4.3 » »
10 »	3.6 » »	1.9 » »
14 »	2.3 » »	— » »

Beräkningen ger vid handen, att efter utgången av det sjunde driftåret skulle återstå att amortera ungefär samma belopp — omkring 4.4 miljoner kronor — av anläggningskapitalet, vilket alternativ som än väljes för utbyggnaden. Sannolikheten för att nu rådande prisetförhållanden skola bli oförändrade åtta år framåt i tiden är uppenbarligen mycket liten. Det kan därför sägas, att alternativet III är det ur statsverkets synpunkt oförmånligare. Härvid är emellertid att märka, att investeringen per ton årlig kopparproduktion enligt alternativ II utgör 5,000 kronor, medan den merproduktion, som kan vinnas enligt alternativ III, erfordrar en investering av allenast 2,300 kronor per ton.

Valet mellan de båda alternativen borde dock enligt kommissionens mening icke träffas uteslutande på grundval av beräkningar rörande anläggningarnas räntabilitet. Såsom kommissionen i det föregående framhållit, borde åtgärder vidtagas för att så långt som möjligt kompensera en väntad nedgång i kopparproduktionen under åren 1944 och 1945. Enligt kommissionens uppfattning vore det tillskott i kopparproduktionen, som kunde förväntas genom att Adak- och Lindsköldsmalmerna utbyggdes samtidigt, så betydelsefullt för landets försörjning, att det finge anses uppväga den ökade risk för statsverket, som detta utbyggnadsprogram medförde i jämförelse med den tidigare beslutade utbyggnaden.

Departements-
chefen.

Den redan beslutade och påbörjade utbyggnaden av anläggningarna vid Adak avser en utbrytning på djupet av Adakfältet samt uppförandet av ett anrikningsverk därstädes med en avverkningsförmåga av 50,000 ton rågods per år. En brytning av denna omfattning beräknas kunna pågå under 14 år och i utbyte lämna 1,200 ton koppar per år. För utbyggnaden har riksdagen anvisat tillhoppa 3,500,000 kronor.

Anvisandet av dessa medel var, såsom framhölls under ärendets behandling, icke grundat på någon i detalj utformad plan eller uppgjorda ritningar. Någon avgörande betydelse tillmättes därvid ej heller frågan, hur det ekonomiska utfallet av driften vid Adak kunde komma att ställa sig, när tillförseln av koppar från utlandet ånyo bleve fri. Beslutet om utbyggnaden tillkom väsentligen såsom ett bidrag till tryggheten av landets kopparförsörjning under nuvarande krisläge med därunder rådande knapphet på koppar och svårigheter på transportväsendets område.

Av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, att enligt numera verkställda detaljerade planeringar och kalkyler den beslutade utbyggnaden skulle draga en kostnad av 5,600,000 kronor, vilket belopp med ej mindre än 2,100,000 kronor överstiger det förut beräknade. Då emellertid av industrikommissionens i ärendet avgivna yttrande tillika framgår, att vårt försörjningsläge med avseende å koppar alltjämt manar till allvarliga ansträngningar att snarast möjligt vidtaga anstalter för bearbetning av hittills outnyttjade kopparfyndigheter, anser jag icke ens en dylik kostnadsökning utgöra tillräcklig anledning att frånträda beslutet om utbyggnaden vid Adak. Framhållas må, att enligt vad de av industrikommissionen verkställda driftskostnadskalkylerna giva vid handen utbyggnaden även med denna kostnadsökning skulle bliva ekonomiskt lönande så länge kopparpriset håller sig i nuvarande läge.

Redan vid den tidigare behandlingen av denna utbyggnadsfråga hade man kännedom om, att i närheten av Adakfältet finnas vissa kopparfyndigheter, vilka emellertid då ännu icke voro fullständigt undersökta. Med hänsyn härtill skulle det beslutade anrikningsverket planeras så, att dess kapacitet kunde fördubblas utan alltför stora kostnader. Vid numera verkställda undersökningar har befunnits, att den allenast ett par hundra meter från Adakfältet belägna Lindsköldsmalmen har en mäktighet, som torde vara ungefär dubbelt så stor som Adakfältets, vartill kommer, att kopparinnehållet per viktenhet är något större i Lindsköldsmalmen än i Adakmalmen. Det är vid sådant förhållande och med hänsyn till försörjningsläget naturligt, att frågan om tillgodogörande av Lindsköldsmalmen och om en samtidig utbyggnad av anrikningsverket vid Adak till dubbel kapacitet mot den tidigare fastställda redan nu blivit aktuell. Förslag härom har också i detta ärende framförts av kommerskollegium, som därvid erhållit stöd av industrikommissionen.

Enligt vad de i anslutning till detta förslag framlagda kalkylerna utvisa, skulle hela anläggningen draga en kostnad av 8,900,000 kronor eller således 3,300,000 kronor mer än den redan beslutade utbyggnaden. Då genom denna

ytterligare investering skulle åstadkommas, att den årliga utvinningen av koppar ur ifrågavarande malmtillgångar kunde något mer än fördubblas, är enligt min mening förslaget förtjänt av att allvarligt övervägas.

Uppenbart är därvid, att redan med hänsyn tagen till de rent ekonomiska faktorerna en utbyggnad enligt detta förslag under viss förutsättning är förmånligare än en utbyggnad enligt nu gällande plan. Denna förutsättning är, att prisnivån icke inom en tämligen nära framtid undergår en väsentlig sänkning. Härom är det givetvis icke möjligt att nu uttala sig. Vid en bedömning av utbyggnadsfrågan enbart ur ekonomisk synpunkt är det dock befogat att emot den ökade risken väga de ökade vinstmöjligheterna. Huruvida man därvid skall anse sig böra taga risken är, såsom torde framgå vid ett studium av de av kommerskollegium och industrikommissionen uppgjorda driftskostnadskalkylerna, en omdömesfråga av komplicerad natur.

Otvivelaktigt befinna vi oss emellertid för närvarande i ett läge, där dylika överväganden icke få vara enbart utslagsgivande. Enligt vad industrikommissionens yttrande i ärendet giver vid handen är behovet av koppar så framträdande, att alla rimliga förslag till ny produktion torde vara värda att genomföras. Då det nu framförda förslaget synes vara av denna karaktär, vill jag efter samråd med chefen för folkhushållningsdepartementet förorda detsamma. Mot de verkställda beräkningarna av anläggningskostnaderna har jag intet att erinra. Vid äskandet av medel för ändamålet skall från slutsumman 8,900,000 kronor dragas redan anvisade belopp om tillhoppa 3,500,000 kronor.

Oavsett huruvida utbyggnaden kommer att ske enligt den redan fastställda eller enligt den nu föreslagna planen lär det böra närmare övervägas, om icke en omedelbar utbrytning bör ske av den i närheten av Adakgruvan belägna Karlssons östra malm. Frågan härom liksom frågan om bemyndigande för kommerskollegium att, därest en utbrytning jämväl av Lindsköldsmalmen nu skall äga rum, med Bolidens gruvaktiebolag träffa avtal rörande tillgodogörandet av dessa fyndigheter torde emellertid böra upptagas till behandling först efter det riksdagen fattat beslut i utbyggnadsfrågan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.* under kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av kronor 5,400,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Hartvig.